

Баранник С.І.,
доктор медичних наук, професор,
професор кафедри загальної хірургії
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

Стусь В.П.,
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри урології
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

Трофімов М.В.,
доктор медичних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної хірургії
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

Схалов В.В.,
кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів ФПО
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

Бараннік К.С.,
кандидат медичних наук,
асистент кафедри урології
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

ДЕОНТОЛОГІЧНІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ХІРУРГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Стаття присвячена аналізу особливості підготовки майбутніх лікарів хірургічних спеціальностей. Відзначена роль та особливості створення активних мотивацій для подальшого вибору та засвоєння хірургічних професій. Відзначена позитивна роль нових комп'ютерних технологій освітнього процесу в організації самостійної роботи студента.

Ключові слова: медична деонтологія, активна мотивація, самостійна робота студентів.

Статья посвящена анализу особенности подготовки будущих врачей хирургических специальностей. Отмечены роль и особенности создания активных мотиваций для дальнейшего выбора и освоения хирургических профессий. Отмечена положительная роль новых компьютерных технологий образовательного процесса в организации самостоятельной работы студента.

Ключевые слова: медицинская деонтология, активная мотивация, самостоятельная работа студентов.

The work is devoted the analysis of feature of preparation of the future doctors of surgical specialities. There were noted the directions of creation of active motives to become proficient in surgical professions. It was noted the positive role of new computer technologies of educational process in organisation of the student's independent work in free time from study.

Key words: medical deontology, active motivation, independent work of students.

Актуальність проблеми. Від діяльності лікаря, який обрав майбутню спеціальність лікаря-хірурга, життя потребує не тільки вміння напружено працювати над опануванням майбутньої спеціальністю, але й мати достатньо високу мобільність, здатність переносити різноманітні стреси та уникати їх, уміти встановлювати ділові контакти і продуктивно їх розвивати. Тому, перед викладачем також постають питання індивідуального ставлення до кожного студента з урахуванням його особистості, рівня підготовки на попередніх кафедрах аби найефективніше побудувати навчальний процес для засвоєння студентом обсягу навчальної програми загальної хірургії [2, с. 226; 4, с. 225]. Послідовність викладання хірургії на всіх профільних кафедрах дозволяє оптимально вести підготовку майбутнього лікаря, що набуває особливого значення для формування лікаря загальної практики [1, с. 137; 3, с. 316]. Проте, збері-

гаючи у програмі підготовки лікаря загальної практики основні принципи традиційного, вітчизняного викладання необхідно широко впроваджувати до навчального процесу елективні курси за актуальними розділами даної спеціальності, використовуючи за цим індивідуальний підхід до викладання [5, с. 13-14]. Існуючі програми викладання за різними розділами хірургії повинні бути реальними, цілеспрямованими та більш прагматичними, тобто містити перелік тільки тих задач, які в умовах існуючих співвідношень поміж кількістю викладачів та студентів у групі, педагогічного навантаження та зайнятості викладача, з урахуванням потужності та обладнання клінічних баз мають бути засвоєні повністю [4, с. 226; 6, с. 92-93]. Шляхи оптимізації викладання хірургії пропонується здійснювати за чотирма напрямками: інтеграція по вертикалі з кафедрами медико-біологічного напрямку, раціоналізація ме-

дичної роботи, уніфікація наочних засобів, широке залучення та індивідуальний підхід до кожного студента, який не тільки використовує самостійне позапрограмане вивчення хірургії але й активно приймає участь у роботі наукового студентського гуртка [1, с. 137; 3, с. 317].

Обговорення результатів. Перше знайомство із хірургією у студентів починається на третьому курсі під час вивчення предмету загальної хірургії. Саме цей предмет є початковим на етапі засвоєння всього курсу хірургічних хвороб у програмі засвоєння вищої медичної освіти. Максимальне насичення сьогодення новою науковою інформацією, оволодіння якою є важливим фактором у формуванні сьогоденного студента як майбутнього кваліфікованого фахівця, вимагає проведення удосконалення традиційних методів навчання. Вивчення хірургії як одного з найважливіших розділів медицини розпочинається з перших кроків навчання у вузі при вивченні таких фундаментальних наук як анатомія, нормальна та патологічна фізіологія, патологічна анатомія, гістологія, біохімія тощо. Ігнорування деякими студентами цього періоду їх навчання може призвести до механістичного уявлення про патогенез та принципи лікування хірургічної патології на кафедрах хірургічного профілю. Отже, робота викладача медичного вузу складається не тільки з навчальної але й з виховної роботи, яка повинна показати ті чи інші особистості кожної медичної спеціальності, допомогти майбутньому фахівцю не тільки обрати спеціальність, але й визначити власну придатність до її опанування. Вже на початку навчання студент усвідомлено поінформований про важливість поглибленого вивчення базових наук, синдромна терапія є прерогативою практичної діяльності лікаря-хірурга і базується на поглибленій діагностиці та особливостях лікування патологічних процесів. У майбутньому студент уже не буде ставитися до фундаментальних медичних наук як до трудомісткої та не надто потрібної діяльності, оскільки прагне стати хорошим фахівцем. Таким чином і формується мотивація починати своє становлення як фахівця не на заключних клінічних кафедрах, а на самих початкових етапах навчання.

Проблеми, які виникають перед викладачем і студентом полягають у тому, що предмет загальної хірургії викладається за програмою навчання у вузі на третьому курсі, коли студент перебуває на етапі завершення засвоєння теоретичних дисциплін. Це накладає певний відбиток на повне засвоєння матеріалу. Сучасні підручники загальної хірургії несуть достатній обсяг знань передбачених учбовою програмою, проте великий обсяг матеріалу, який іноді треба засвоїти на кожне заняття, стає перешкодою через складність визначення основних базових положень теми та відсутність клінічного досвіду. Це також стосується і лекційного матеріалу, бо саме він несе основне засвоєння вузлових питань загальної хірургії. Тому, читання лекцій повинно супроводжуватися легкими для сприйняття та одночасно виразними наочними засобами. Особливого враження на сприйняття матеріалу та ефекту доцільності засвоєння його надають мультимедійні лекції.

Крім того, предмет «загальна хірургія» посідає перше місце на шляху знайомства студента із хірургічним способом лікування, закладає важливі елементи асептики і антисептики, які викладаються в контексті історичного виникнення і розвитку. Саме ці важливі елементи запобігання гнійних і гнійно-септичних ускладнень хірургічних втручань стали основними вимогами роботи всіх розділів медицини. Десмургія і надання першої невідкладної допомоги постраждалим із різноманітними видами ушкоджень (механічні, термічні, хімічні, променеві, комбіновані) закладають основи первинної медичної допомоги незалежно від подальшого професійного фаху лікаря. Вивчення основних ускладнень травми, таких як кровотеча, крововтрата та її усунення за допомогою гемотрасфузії, пошкодження тканин, хірургічна інфекція, лікування операційних ран, сучасні технології лікування закладають основи професійної відмінності хірургії від терапевтичних методів лікування.

Для підготовки до практичного заняття на кафедрі використовуються власні розроблені посібники з питань загальної хірургії та догляду за хірургічними хворими, які містять стиснутий, але відповідний за суттєвим об'ємом до навчальної програми, матеріал. Посібники містять не тільки відповідний до теми навчальний матеріал, але й вірці тестового контролю знань а також типові ситуаційні задачі, вирішення яких допомагає у засвоєнні теми і практичному застосуванню набутих знань. Такими посібниками забезпечений кожен студент. Крім того, студенти активно використовують матеріал прочитаних мультимедійних лекцій, зміст яких вони можуть переглянути під час самостійної підготовки на кафедрі. Набутий досвід викладання в Академії свідчить, що найдоцільніше викладати предмет можна за умов формування «неповних десятків (групи студентів по 6-7 осіб), що дозволяє проводити заняття з максимально можливим індивідуальним принципом навчання. Останній має досить визначне значення для кращого засвоєння необхідного рівня практичних навичок. Це особливо стосується питань прикладного значення, які повинен засвоїти і вміти використовувати кожен лікар незалежно від майбутнього фаху (десмургія, надання першої допомоги при травмі, опіках, зупинка кровотечі, питання реаніматології, визначення груп крові та резус-фактору правила і прийоми обстеження хірургічного хворого). Проте межі навчальної програми не завжди збігаються із вимогами викладання.

Використання тестового контролю за рівнем засвоєння знання серед студентів також має свої особливості. Обмеження часу не повинно зтягувати час практичного заняття, тому не дозволяє у повному обсязі використати достатню кількість тестів. Мовне спілкування у формі бесіди з участю всіх присутніх на занятті студентів дозволяє більш адекватно визначити рівень засвоєного матеріалу і практичного набуття навичок за наступним їх оцінюванням. Тестовий контроль доцільно використовувати на підсумкових етапах і семінарах. Індивідуальна робота із студентами під час практичного заняття, побудованого таким чином, особливо в умовах певного суперництва та адекватного заохочення серед них за рівень засвоєння матеріалу діє особливим чинником для виникнення активних мо-

тивації до опанування новим предметом, яким для них є загальна хірургія.

Крім того, ми пропонуємо на всіх етапах навчального процесу використовувати «наскрізні» ситуаційні задачі максимально наближені до реальних життєвих ситуацій, особливо у випадках надання негайної допомоги при травматичних пошкодженнях, гострих запальних процесах тощо. Впровадження даної методики вимагає вирішення реального завдання із застосуванням всіх знань одномоментно, активізації отриманої раніше інформації з кожного із медичних предметів. На прикладі використання таких завдань простежується можливість подолання фрагментації знань та формування їх цілісного комплексу. При цьому спостерігається ще один цікавий позитивний ефект: в процесі вирішення практичних завдань усуваються прогалини в знаннях з конкретних дисциплін, що сприяють більш глибокому осмисленню та розумінню матеріалу по кожній із задіяних дисциплін.

Важливим етапом в засвоєнні хірургії є також створення можливості для самостійної роботи студента. Через певні причини вони не мають змоги широко використовувати індивідуальні чергування в клініці для засвоєння практичного набуття. Проте використання нових прогресивних технологій навчання дозволяє вирішити ці проблеми. Створені і відповідно обладнані класи для засвоєння практичних навичок, які діють у позаучбовий час під наглядом чергового викладача, дозволяють у вільний час більш глибоко засвоїти необхідний перелік практичного набуття. Ефективним виявилось використання електронних версій посібників з методики обстеження хірургічного хворого та виконання спеціальних діагностичних проб при деяких хірургічних захворюваннях, які є не тільки у комп'ютерному класі на кафедрі, але й у відповідних класах гуртожитків, де мешкають студенти. Це допомагає їм краще засвоїти практичні прийоми обстеження хірургічного хворого і більш впевнено себе почувати у ліжка хворого.

Для закріплення набутого рівня знання та практичних навичок з курсу загальної хірургії, за власним бажанням студентів, вони мають змогу активно приймати участь у роботі постійно діючого на кафедрі наукового студентського гуртка, приймати участь у нічних чергуваннях в клініці, яка базується у лікарні швидкої та невідкладної допомоги. Викладання загальної хірургії несе також виховну відповідальність за обирання студентами майбутньої спеціальності. Це не тільки перше знайомство із клінічною дисципліною, але й закладання перших цеглинок до процесу формування майбутнього фахівця. Індивідуальна робота із кожним студентом, особливо із тими,

хто бажає пов'язати свою майбутню лікарську спеціальність із хірургією спрямована на професійне виховання майбутнього спеціаліста. Успіх професійної діяльності хірурга в першу чергу залежить від його досвіду та знання своєї спеціальності, основ сучасної медичної науки в цілому, але не меншого значення набувають і його природні дані, особливості характеру, придатності до лікарської діяльності. Щире співчуття до хворого, яке повинно домінувати на до- і післяопераційному періоді лікування хворого, відступають на другий план, поступаючись ретельній зібраності під час виконання оперативного втручання. Але це тільки зовні, бо навіть і протягом цього етапу професійна діяльність хірурга спрямована на відновлення здоров'я та збереження життя пацієнта. Праця лікаря-хірурга, особливо під час надання невідкладної допомоги, передбачає постійне розв'язування головного питання - швидко ставити показання, точно визначити час та обсяг оперативного втручання, від якого безпосередньо залежить здоров'я та життя пацієнта. Тобто, саме у ці хвилини "життя пацієнта перебуває в руках хірурга". Відчуття хірургом всієї відповідальності створює надзвичайно сильне психологічне навантаження. Воно значно зростає, якщо хірург при цьому діє у непередбачених ситуаціях, приймає нестандартні рішення, що також потребує максимальної мобілізації розумових та фізичних зусиль. Виконання роботи в умовах максимального навантаження, пригнічування емоційного накалу, який при цьому не має виходу, намагання обов'язково досягти поставленої мети з мінімальним ризиком для пацієнта становить професійну діяльність лікаря-хірурга в особливе положення. Тому, професія хірурга вимагає певні умови до його особистості, до характеру, емоційної сфери, а також морально-етичним якостям.

Висновки. Аналіз викладання курсів хірургічних дисциплін свідчить про проблеми, які накладають певний відбиток на методику навчання. Індивідуалізація навчання та достатній рівень технологічного забезпечення навчального процесу, з використанням електронних версій посібників та підручників, відеофільмів та інших наочних засобів є необхідним заходом навчального процесу. Впровадження у навчальний процес ситуаційних задач підвищує успішність навчання на етапах опанування студентом базових медичних наук, а в подальшому – суміжних дисциплін. Завдання такого типу формують у студента первинну мотивацію та визначають шляхи досягнення бажаного результату, мобілізують прагнення студента починати своє становлення як фахівця не на завершальних клінічних кафедрах, а на початкових етапах навчання.

Література:

1. Мунтян С.О. Деякі аспекти виховної роботи на хірургічній кафедрі / С.О. Мунтян, С.І. Баранник, В.М. Барвінський, Г.Ю. Хапатьяк // Вісник Вінницького національного медичного університету. – 2004. – № 8(1). – С. 136-137.
2. Бондаренко М.М. Індивідуально-психологічні аспекти викладання хірургії студентам-іноземцям стоматологічного факультета / М.М. Бондаренко, С.І. Баранник, С.С. Брюшков, Н.Г. Безрук // Медична освіта. – 2002. – № 3. – С. 226-227.

3. Мунтян С.О. Деонтологічні та індивідуально-психологічні аспекти викладання курсу загальної хірургії / С.О. Мунтян, С.І. Баранник, Т.М. Панікова, П.В. Лященко // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – 2013. – Том 13. – Випуск 1(41). – С. 316-318.
4. Задорожний В.В. Сучасні аспекти викладання дисципліни «Загальна хірургія» за кредитно-модульною системою / В.В. Задорожний, В.П. Кришень, С.І. Баранник, М.В. Трофімов // Вісник Вінницького національного університету. – 2014. – № 1, ч. 2 (Т.18). – С. 225-228
5. Баранник С.І. Мотиваційно-цільовий компонент навчання на кафедрі загальної хірургії / С.І. Баранник, М.В. Трофімов, В.В. Задорожний, Т.М. Панікова // Південноукраїнський медичний науковий журнал. – 2016. – №14(14) травень. – С. 13-16.
6. Стусь В.П. Фазисні ситуаційні завдання в формуванні професійної компетентності спеціаліста за фахом «урологія» / [В.П. Стусь, В.В. Єхалов, М.М. Моїсеєнко, Баранник С.І.] // Урологія. – 2017. – Т. 21, № 1(80). – С. 91-95.